

บทที่ ๒

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย

๑. ความหมายและลักษณะของพรรคการเมือง

คำว่า "พรรคการเมือง" นั้นมีรากศัพท์มาจากคำในภาษาละตินว่า "pars" ซึ่งมีความหมายว่า "ส่วน" (part) และตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า "political party" ส่วนในภาษาฝรั่งเศสนั้นตรงกับคำว่า "partie politique" และในภาษาเยอรมันก็ตรงกับคำว่า "politische partai" อันเป็นการแสดงให้เห็นความหมายของคำว่ามีที่มาจากรากศัพท์ภาษาละตินเหมือนกัน และจากความหมายในคำภาษาละตินที่แปลว่า "ส่วน" นี้เอง พรรคการเมืองจึงมีความหมายว่า ส่วนของราษฎร หรือการที่ราษฎรแบ่งแยกออกไปเป็นส่วนๆ (กลุ่ม) ตามความคิดเห็นหรือประโยชน์ที่เสียในทางการเมืองนั้นเอง

อย่างไรก็ตามแม้คำว่า "พรรคการเมือง" จะเป็นคำที่ถูกชุกถึงกันเป็นอย่างมากในวงวิชาการทางรัฐศาสตร์ แต่การที่จะให้คำจำกัดความแน่นอนลงไปว่า พรรคการเมืองคืออะไร โดยให้ครอบคลุมถึงความหมายที่แท้จริงทั้งหมดนั้นย่อมไม่สามารถกระทำได้และเป็นสิ่งที่ยากที่สุด^๒ ทั้งนี้เพราะในคำราหลายเล่มก็ได้ให้ความหมายข้อจำกัดวิจพรรคการเมืองต่างกันออกไป แต่เพื่อที่จะให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาในที่นี้จึงจะได้นำเอาคำจำกัดความของนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงหลายๆท่านมาประมวลกันเข้าเพื่อให้ทราบถึงความหมายและลักษณะของพรรคการเมืองอย่างชัดเจนที่สุด

ความหมายของพรรคการเมืองที่มักจะถูกกล่าวอ้างกันมากเห็นจะได้แก่คำจำกัดความของ เอ็ดมันด์ เบิร์ก (Edmund Burke) นักรัฐศาสตร์ชาวอังกฤษที่ได้ให้ความ

^๑ หนุก แสงอุทัย, พรรคการเมือง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๗), หน้า ๔.

^๒ Kay Lawson, The Comparative Study of Political Parties (New York: St.Martin's Press, 1976), p.1.

หมายพรรคการเมืองไว้ว่า "พรรคการเมืองคือกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งรวมกันขึ้นมาโดยเห็น
พ้องต้องกันในหลักการบางอย่างร่วมกันโดยมีจุดมุ่งหมายในการเสริมสร้างผลประโยชน์ของ
ชาติ" ^๓

โมริซ ดูแวร์เยร์ (Maurice Duverger) นักรัฐศาสตร์ชาวฝรั่งเศสให้ความ
หมายว่า พรรคการเมืองเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มต่างๆไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทางเศรษฐกิจหรือ
กลุ่มด้านโคกก็ตาม เช่นการรวมตัวของกลุ่มผู้ดี กลุ่มขุนนาง กลุ่มกรรมกร กลุ่มเจ้าของที่ดิน กลุ่ม
ข้าราชการ เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้เป็นส่วนที่มาของพรรคการเมืองทั้งสิ้น ^๔

ลีออน เอบสไตน์ (Leon D. Epstein) บอกว่าพรรคการเมือง คือ "กลุ่ม
โคกก็ตามที่แม้จะมีการรวมตัวกันอย่างหลวมๆก็ได้เพื่อการเลือกตั้งเข้าดำรงตำแหน่งในทาง
การปกครองภายใต้ชื่อเดียวกัน" ^๕

เฮร์แมน ไฟเนอร์ (Herman Finer) ให้ความสำคัญว่าพรรคการเมือง
หมายถึง "คณะหรือสมาคมของบุคคลซึ่งโคกตกลงกันถึงหลักการจัดการปกครองของรัฐ โดยมี
การตกลงใจร่วมกันระหว่างสมาชิกของคณะบุคคลหรือสมาคมนั้น เพื่อนำเอาหลักการดังกล่าว
ไปปฏิบัติให้บังเกิดผลอย่างจริงจัง" ^๖

^๓ Marian D. Irish, James W. Prothro and Richard J. Richardson, The Politics of American Democracy, 7th ed. (New Jersey: Prentice-Hall, Inc; 1981), p.134.

^๔ Maurice Duverger, Political Parties: Their Organizations and Activities in The Modern State. (London: Methuen, 1964), pp.24-31.

^๕ Leon D. Epstein, Political Parties in Western Democracies (New York: Frederick A. Praeger, Inc; 1967), p. 9.

^๖ Herman Finer, The Theory and Practice of Modern Government (New York: Holt, Rinehart & Winston, 1949), p. 102.

ซิกมันด์ นูแมนน์ (Sigmund Neumann) ทิวาณาว่า พรรคการเมืองเป็น "องค์การของบุุกระทำทางการเมืองในสังคมที่เข้าแข่งขันกับกลุ่มอื่นที่มีพรรคระคนะต่างกันเพื่อ ให้ได้ความสนับสนุนจากประชาชน" ^{๑๑}

รอย ซี. แมคริดิส (Roy C. Macridis) กล่าววว่า พรรคการเมืองคือ "สมาคมซึ่งทำเนนกิจกรรมและรวบรวมประชาชนเข้ามามันักกำลังร่วมกัน โดยการประสาน ประโยชน์ของสมาชิกสมาคมเพื่อนำไปสู่การจ้กตั้งรัฐบาล" ^{๑๒}

เคย์ ลอว์สัน (Kay Lawson) สรุปความหมายของพรรคการเมืองไว้ว่า "พรรคการเมืองคือองค์การของบุคคลต่างๆที่แสวงหาอำนาจอันชอบธรรมจากสาธารณะ โดยการ เลือกตั้งที่ต่อเนื่องหรือโดยไม่เลือกตั้งเพื่ออ้างถึงความเป็นตัวแทนสำหรับองค์การในการ ใช้อำนาจทางการเมืองในตำแหน่งทางการเมืองปกครองและประกาศว่าอำนาจเช่นนั้นจะถูกใช้ ในฐานะตัวแทนของสาธารณะ" ^{๑๓}

จากบรรดาคำจำกัดความของนักวิชาการในทางรัฐศาสตร์ทั้งหลายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เราอาจสรุปถึงความหมายของพรรคการเมืองได้ว่าหมายถึง กลุ่มบุคคลที่รวมกันขึ้นมาเนื่องจากมีความคิดเห็นในแนวทางกว้างๆทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมคล้ายคลึงกันโดยมีจุดประสงค์ในการส่งบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้งเพื่อให้ได้เป็นเสียงข้างมากในสภา เพื่อจะได้เป็นรัฐบาลทำการบริหารประเทศตามนโยบายหรืออุดมการณ์ของกลุ่ม

^{๑๑} Sigmund Neumann (ed.), Modern Political Parties (Chicago : University of Chicago Press, 1955) p. 395.

^{๑๒} Roy C. Macridis, "Introduction : The History Function, and Typology of Parties," in Political Parties: Contemporary Trends and Ideas, ed. Roy C. Macridis (New York: Harper & Row Publishers, 1967), p.9.

^{๑๓} Kay Lawson, The Comparative Study of Political Parties, pp. 3-4.

จากความหมายของพรรคการเมืองนี้ เราอาจจะสรุปถึงลักษณะที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของพรรคการเมืองได้ดังนี้คือ

๑. พรรคการเมืองต้องเป็นคณะบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่รวมกันขึ้นมาเป็นองค์การ นั่นคือ บุคคลเพียงคนเดียวจะก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาไม่ได้ และในขณะเดียวกันถ้ามีบุคคลมารวมกันเป็นกลุ่มหรือคณะโดยที่ยังไม่มีการจัดตั้งเป็นองค์การขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองก็ยังไม่ถือว่าเป็นพรรคการเมือง

๒. สมาชิกของพรรคการเมืองจะมารวมกันเพราะมีความคิดเห็นในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ บุคคลที่มารวมกันเป็นพรรคการเมืองนั้นจะต้องมีพื้นฐานแนวความคิดในแนวทางกว้างๆ หรือหลักการใหญ่ๆ ในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่คล้ายคลึงกัน แต่ในคำนำรายละเอียดปลีกย่อยอาจจะมีความแตกต่างกันไปบ้างก็ได้

๓. การมารวมกันเป็นพรรคการเมืองต้องเป็นการรวมกันโดยความสมัครใจ นั่นคือการที่สมาชิกแต่ละคนมาร่วมกันก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาต้องเป็นเพราะว่าสมาชิกแต่ละคนมองเห็นความสำคัญและประโยชน์ในการรวมตัวกัน มิใช่ถูกบีบบังคับให้มารวมตัวกันก่อตั้งพรรคการเมือง

๔. มีการคัดเลือกบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้ง การมีเพียงคณะบุคคลที่มีหลักการทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมร่วมกันยังไม่ทำให้เกิดเป็นพรรคการเมือง หากว่าคณะบุคคลนั้นมิได้มีการส่งบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้ง เพราะการเลือกตั้งนั้นจะเป็นวิธีการที่จะทำให้พรรคการเมืองสามารถบรรลุเป้าหมายของการเข้าไปเป็นรัฐบาลหรือควบคุมการบริหารประเทศได้ และการคัดเลือกบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้งนี้ยังถือได้ว่าเป็นคุณลักษณะเฉพาะของพรรคการเมืองที่ชี้ให้เห็นได้ถึงความแตกต่างระหว่างพรรคการเมืองกับกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มอิทธิพล เพราะกลุ่มผลประโยชน์มิได้มีจุดมุ่งหมายในการจัดตั้งรัฐบาลจึงไม่มีการส่งบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้ง

๕. มีจุดมุ่งหมายในการเป็นรัฐบาลหรือควบคุมการดำเนินงานของรัฐบาล หากว่าพรรคการเมืองใดได้รับเสียงข้างมากในการเลือกตั้งก็จะเข้าไปทำหน้าที่เป็นรัฐบาลบริหารประเทศตามนโยบายของพรรคคน แต่หากว่าไม่ได้รับเสียงข้างมากพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลได้ พรรคการเมืองนั้นก็ทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้านคอยควบคุมตรวจสอบการบริหารงานของรัฐบาล เพื่อชี้แนะให้รัฐบาลเห็นถึงข้อบกพร่องต่างๆ ให้รัฐบาลดำเนินการแก้ไขเพื่อให้เกิดประโยชน์

แก่ประชาชนในประเทศ

จากความหมายและลักษณะของพรรคการเมืองที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นเพียงการวิเคราะห์จากความหมายและลักษณะของพรรคการเมืองไทยทั่วไป แต่สำหรับพรรคการเมืองที่แท้จริงในการเป็นสถาบันหลักในทางการเมืองนั้น Joseph La Palombara และ Myron Weiner ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่าควรประกอบไปด้วยลักษณะ ๔ ประการคือ*

๑. พรรคการเมืองจะต้องมีความยั่งยืนโดยความยั่งยืนของพรรคการเมืองจะต้องไม่ขึ้นอยู่กับชีวิตหรืออำนาจของผู้นำในพรรคการเมือง หมายความว่าพรรคการเมืองที่รวมตัวกันขึ้นมาต้องไม่มีกติกามุขลัทธิหรืออำนาจของผู้นำเป็นหลักในการมารวมกัน พรรคการเมืองที่รวมกันด้วยพื้นฐานของผู้นำเป็นหลักนั้นมักจะเลิกสลายหรือแตกสลายได้ง่ายเมื่อผู้นำที่เป็นหลักนั้นสิ้นชีวิตหรือหมดอำนาจไป แต่พรรคการเมืองที่รวมตัวกันขึ้นมาโดยยึดถืออุดมการณ์เป็นหลักย่อมมีความมั่นคงแม้ว่าบุคคลที่รวมกันก่อตั้งพรรคขึ้นมาจะสิ้นชีวิตไป สมาชิกคนอื่นซึ่งก็สามารถจะสืบต่ออุดมการณ์ของพรรคต่อไปได้

๒. พรรคการเมืองจะต้องมีสาขาของพรรคกระจายไปสู่ชนบทและมีขอบข่ายการติดต่อสื่อสารระหว่างสำนักงานใหญ่กับสาขาพรรคการเมือง หมายความว่าพรรคการเมืองที่แท้จริงต้องมีระบบการติดต่อกับประชาชนกันอย่างค่อเนื่อง ซึ่งสาขาของพรรคในท้องถิ่นจะเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่นี้ให้กับพรรคการเมือง การมีสาขาพรรคการเมืองนั้นจะเป็นการสร้างรากฐานให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็ง และมีลักษณะเป็นพรรคของมวลชนซึ่งจะเป็นการดึงเอาประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและใช้พรรคเป็นเครื่องมือในการควบคุมรัฐบาลได้

๓. บรรดากลุ่มผู้นำในพรรคการเมืองต้องมีความตั้งใจอย่างแท้จริงที่จะรวมอำนาจในการตัดสินใจมาไว้ที่พรรคการเมืองของตนแก่ผู้เกี่ยวข้อง หรือมิฉะนั้นก็เข้าร่วมกับพรรคการเมืองอื่น ไม่เพียงแต่จะใช้สิทธิพลเข้าแทรกแซงนโยบายเท่านั้น หมายความว่า ในบรรดาผู้นำของพรรคการเมืองนั้นจะต้องมีความมุ่งหมายที่จะให้พรรคการเมืองของตนเป็นรัฐบาลเพื่อเข้าควบคุมบุคลากรและนโยบายในการบริหารประเทศหากว่าได้รับชัยชนะในการ

*Joseph La Palombara and Myron Weiner (eds), Political Parties and Political Development (New York: Princeton University Press, 1966), p.3

เลือกตั้งเป็นเสียงข้างมาก หรือหากว่าไม่ได้รับเลือกตั้งเข้ามา มีเสียงข้างมากที่จะจัดตั้ง
รัฐบาลได้โดยลำพังพรรคก็อาจจะประนีประนอมกับพรรคอื่นจัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้นมา
เพราะนั่นเป็นโอกาสที่จะนำเอานโยบายของพรรคไปประกอบเป็นนโยบายของรัฐบาล
ซึ่งจะทำให้สมาชิกพรรคและผู้สนับสนุนของพรรคได้รับประโยชน์จากนโยบายนั้น

๔. พรรคการเมืองต้องพยายามหาคะแนนนิยมเมื่อมีการเลือกตั้ง และหาความ
สนับสนุนจากประชาชนทั่วไปเมื่อไม่มีการเลือกตั้ง พรรคการเมืองที่แท้จริงจะต้องพยายาม
ขยายแนวความคิดของพรรค และให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งมุ่งปัญหาต่างๆแก่
ประชาชนตลอดเวลา รวมไปถึงเสนอแนะนโยบายให้ประชาชนเลือก ทั้งนี้เพราะพรรคการเมือง
มีจุดมุ่งหมายที่จะเข้าไปเป็นรัฐบาลในการบริหารประเทศ แต่การสร้างความนิยมนั้น
เพื่อให้พรรคชนะการเลือกตั้งบางทีก็ใช้เวลาาน กังนั้นพรรคการเมืองนอกจากจะต้องหา
คะแนนเสียงเมื่อมีการเลือกตั้งแล้ว หลังการเลือกตั้งก็ต้องดำเนินบทบาทอยู่ตลอดเวลา
และมีการเตรียมพร้อมอยู่เสมอ

อย่างไรก็ดีในการศึกษาพรรคการเมืองไทยนั้น ลักษณะของพรรคการเมืองไทย
อาจจะมิได้มีลักษณะเหมือนกับลักษณะพรรคการเมืองตามความหมายที่นักวิชาการตะวันตก
กล่าวไว้ทั้งหมดที่เกี่ยว เพราะหากพิจารณาตามความหมายที่กล่าวอ้างมาแล้วนั้นพรรค
การเมืองไทยเกือบจะทั้งหมดเลยที่ไม่ได้มีลักษณะเป็นพรรคการเมืองที่แท้จริง หากแต่มี
ลักษณะเป็นเพียง ก๊กทางการเมือง (political cliques) หรืออย่างที่สุดก็คือ
กลุ่มทางการเมือง (political factions) เท่านั้น¹⁵ ทั้งนี้จากการศึกษาของ
นักวิชาการชาวไทยเกี่ยวกับพรรคการเมืองของไทยเรานั้นมักจะพบและให้ข้อสรุปร่วมกัน
ว่าพรรคการเมืองไทยส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่ต่างไปจากความหมายของนักวิชาการตะวันตก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

15 Kramol Tongdhamachart, Toward a Political Party Theory in Thai Perspective (Singapore : Maruzen Asia PTE. Ltd., 1982), p. 39.

ทั้งนี้คือ ๑๖

๑. พรรคการเมืองไทยส่วนใหญ่มักจะเกิดจากการรวมตัวกันของบุคคลเพียงไม่กี่คนโดยอาศัยพื้นฐานความสัมพันธ์ส่วนตัว มากกว่าจะอยู่บนพื้นฐานความคิดเห็นหรืออุดมการณ์ทางการเมืองที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้พรรคการเมืองส่วนมากจึงไม่ค่อยมีความยั่งยืน แยกสลายได้ง่าย

๒. พรรคการเมืองไทยส่วนมากจะเป็นการรวมกลุ่มของนักการเมืองจำนวนน้อยมิได้มีรากฐานการสนับสนุนจากประชาชน พรรคการเมืองส่วนมากไม่มีการจัดตั้งสาขาพรรคในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเพื่อเป็นตัวเชื่อมระหว่างพรรคกับประชาชน เมื่อพรรคการเมืองไทยขาดรากฐานการสนับสนุนจากประชาชนพรรคการเมืองไทยจึงล้มเหลวและแยกสลายได้ง่าย

๓. พรรคการเมืองไทยส่วนมากจัดตั้งขึ้นมามิใช่เพื่อวัตถุประสงค์ในการเข้าไปบริหารประเทศ ถึงแม้จะเห็นได้ว่าพรรคการเมืองเป็นจำนวนมากที่ส่งผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งเพียงไม่กี่คน วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งพรรคการเมืองของไทยส่วนใหญ่ก็คือเพื่อใช้พรรคเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ตอบแทนมากกว่าเหตุผลอื่น

๔. พรรคการเมืองไทยส่วนใหญ่ยังขาดอุดมการณ์และทิศทางในการดำเนินงานที่ชัดเจน บทบาทในการดำเนินงานทางการเมืองของพรรคการเมืองไทยก็มักจะมีปรากฏออกมาเฉพาะในช่วงที่มีการเลือกตั้งเท่านั้น เมื่อพ้นไปแล้วก็จะไม่มีบทบาทอะไรเลย

แม้ว่าพรรคการเมืองไทยส่วนใหญ่จะมีได้มีลักษณะตรงตามลักษณะที่แท้จริงของพรรคการเมืองก็ตาม แต่ในการศึกษานี้ก็จะให้พิจารณาพรรคการเมืองของไทยในลักษณะเดียวกับพรรคการเมืองของต่างประเทศโดยอนุโลมเพื่อประโยชน์ในการศึกษาของเรา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๖}สรุปจากการศึกษาของ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔), วิทยา นภาศิริฤทธิกิจ และสุรพล ราชภัณฑาทักษ์, พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รามินทร์, ๒๕๒๒), สุจิต บุญบงการ, "พรรคการเมืองกับการรักษาเสถียรภาพทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะควมเป็นสถาบันของระบบพรรคการเมืองของไทย ในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๑๘" รายงานการวิจัยทุนรัชกาลที่๗สมโภช, ๒๕๒๔, และ กนก วงษ์ตระหง่าน, การเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔)

๒. พรรคการเมืองกับความแตกแยก

พรรคการเมืองนั้นในอีกแง่มุมหนึ่งเราอาจจะมองในแง่ของกลุ่มหรือองค์การได้ เช่นกัน เพราะว่าพรรคการเมืองนั้นก็คือกลุ่ม หรือองค์การของบุคคลที่มารวมกันนั่นเอง แต่ พรรคการเมืองนั้นต่างจากกลุ่มหรือองค์การอื่น ๆ ในสังคมที่ตรงที่พรรคการเมืองนั้นเป็นกลุ่ม หรือองค์การในทางการเมืองเท่านั้น ภัยเหตุนี้พรรคการเมืองจึงย่อมจะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้เหมือนกับองค์การและกลุ่มทางสังคมอื่นๆ การเปลี่ยนแปลงของพรรคการเมือง ที่สำคัญและมีผลกระทบคือความเจริญเติบโตของพรรคการเมืองมากที่สุดคือ ความแตกแยก ภายในพรรคการเมือง

จากการศึกษาของนักวิชาการถึงความเป็มาของพรรคการเมืองในสหรัฐอเมริกา ก็พบว่าพรรคการเมืองในสหรัฐาก็เคยประสบกับการเปลี่ยนแปลงในเชิงของความแตกแยก มาคล้ายเช่นกัน ทั้งนี้โดยมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งกันในเรื่องปัญหาทางการเมืองหรือ ในบางครั้งก็เป็นเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัวอีกด้วย

แรกเริ่มของพรรคการเมืองในสหรัฐาก็มาจากความขัดแย้งกันในเรื่องปัญหา เกี่ยวกับเรื่องโครงสร้างของรัฐธรรมนูญระหว่างผู้ที่ร่วมอยู่ในคณะรัฐบาลของประธานาธิบดี ยอร์ช วอชิงตัน ฝ่ายหนึ่งเรียกกันว่า ฝ่ายเฟเดอรัลลิสต์ (Federalist) เห็นว่าควร ให้รัฐบาลกลางมีอำนาจเหนือมลรัฐ ในขณะที่อีกฝ่ายคือ ฝ่ายแอนตี้เฟเดอรัลลิสต์ (Anti - federalist) มีความเห็นตรงข้าม จึงเกิดการแบ่งกลุ่มต่อสู้กัน ต่อมาฝ่ายแอนตี้เฟเดอรัลลิสต์ ซึ่งเปลี่ยนชื่อเป็น พรรคเดโมแครต-รีพับลิกัน (Democrat-Republican) ก็ได้ เกิดความขัดแย้งกันในเรื่องการค้าเลือกตัวผู้สมัคร เข้าชิงตำแหน่งประธานาธิบดีของพรรคในปี ๑๘๒๔ ทำให้สมาชิกพรรคเกิดการแตกแยกออกเป็น ๒ ฝ่ายคือ พรรคเดโมแครต (Democrat) กับฝ่ายพรรคแนชั่นแนล รีพับลิกัน (National-Republican) พรรคนี้ต่อมา ก็ได้ไปรวมกับพรรคเฟเดอรัลลิสต์เดิมตั้งเป็นพรรควิก (whig) ขึ้นมา ต่อมาในช่วงปี ๑๘๖๐ สมาชิกพรรคเดโมแครตก็เกิดความขัดแย้งกันเองในปัญหาเรื่องทาสจึงทำให้สมาชิก แยกแยกออกเป็น ๒ ฝ่ายคือ ฝ่ายเหนือ กับฝ่ายใต้ ซึ่งยังผลให้พรรคต้องพ่ายแพ้ในการเลือก ตั้งประธานาธิบดีแก่พรรครีพับลิกัน (Republican) ซึ่งเพิ่งตั้งขึ้นมาใหม่ ต่อมาในปี ๑๘๖๒ ภายในพรรครีพับลิกันก็เกิดความแตกแยกขึ้นมาภายในพรรคด้วยประเด็นปัญหาการค้าเลือกตัว

ผู้สมัครชิงตำแหน่งประธานาธิบดีของพรรค สมาชิกพรรคส่วนหนึ่งจึงแยกตัวออกจากพรรคไปตั้งพรรคการเมืองใหม่ชื่อ พรรคโปรเกรสซีฟ (Progressive) และปัญหาในทำนองเดียวกันนี้ก็ทำให้พรรคเคโมแครตต้องเกิดความแตกแยกขึ้นมาอีกในช่วงปี ๑๙๖๘ และส่งผลให้สมาชิกพรรคส่วนหนึ่งแยกตัวเองออกมาตั้งพรรคใหม่ชื่อ พรรคอเมริกันอิสระ (American Independent Party) เช่นกันด้วย

ในการศึกษาถึงความเป็นมาของพรรคการเมืองในประเทศอังกฤษ แม่บทของประเทศประชาธิปไตยอีกแห่งหนึ่งก็พบเช่นเดียวกับในสหรัฐอเมริกา คือ พรรคการเมืองในอังกฤษก็เคยประสบกับการเปลี่ยนแปลงในเชิงของความแตกแยกมาแล้วเช่นกัน กล่าวคือในช่วงปลายศตวรรษที่ ๑๙ พรรคการเมืองในอังกฤษที่แข่งขันกันนั้นยังมีเพียง ๒ พรรคที่สำคัญคือ พรรคคอนเซอร์เวทีฟ (conservative) และพรรคลิเบอรัล (Liberal) แต่ในช่วงดังกล่าวนี้เองทางพรรคลิเบอรัลก็เริ่มเกิดความขัดแย้งขึ้นมาภายในพรรค เช่น ความขัดแย้งกันในปัญหาไอบายโฮมรูส (Home rule) สำหรับไอร์แลนด์ซึ่งก่อให้เกิดความแตกแยกระหว่างสมาชิกพรรคและทำให้สมาชิกชั้นนำของพรรคบางส่วนได้ไปเข้าร่วมกับพรรคคอนเซอร์เวทีฟ^{๑๗} และขณะเดียวกันนั้นทางกลุ่มสหพันธกรรมกรซึ่งรวมตัวอยู่ในพรรคลิเบอรัลก็เริ่มมีความเคลื่อนไหวที่จะแยกตัวออกจากพรรคลิเบอรัล เพราะกลุ่มสหพันธกรรมกรนั้นมีแนวทางไปในทางสังคมนิยมและต้องการจะยกระดับความเป็นอยู่ของชนชั้นกรรมกรขึ้น ในที่สุดจึงทำให้ทางกลุ่มสหพันธกรรมกรนี้ต้องแยกตัวเองออกมาจากพรรคลิเบอรัลมาตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่ชื่อ พรรคเลเบอร์ (Labour) ขึ้นมา^{๑๘} และมีบทบาทในทางการเมืองเป็นคู่แข่งกับพรรคคอนเซอร์เวทีฟแทนพรรคลิเบอรัล ในพรรคเลเบอร์เองก็มีความแตกแยกปรากฏอยู่ภายในพรรคเช่นกันและที่เห็นได้ชัดเจนนที่สุดในช่วงปี ๑๙๘๑ ซึ่งภายใน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๗} สนธิ เคซานันท์, ระบบการเมืองการปกครองของอังกฤษ (กรุงเทพฯ : โอเคียนส์โคร์, ๒๕๒๕), หน้า ๓๘.

^{๑๘} สมบูรณ์ สุขสำราญ, สหราชอาณาจักร : การเมือง-การปกครอง (มปท.-๒๕๒๕), หน้า ๗๕.

เกิดความขัดแย้งกันในเรื่องของนโยบายของพรรคเพราะกลุ่มหนึ่งต้องการจะทำให้พรรคเลเบอร์มีความเป็น "ซ้าย" ไปให้มากยิ่งขึ้นอีก และจะถอนประเทศอังกฤษออกจากความเป็นสมาชิกองค์การตลาดร่วมยุโรป ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งคัดค้าน ดังนั้นเมื่อฝ่ายแรกสามารถคุมอำนาจพรรคไว้ได้ ฝ่ายหลังจึงได้แยกตัวเองออกมาตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่ชื่อ พรรคโซเชี่ยลเดโมแครติก (Social Democratic) เพื่อต่อสู้ในทางการเมืองตามแนวทางของตัวเองต่อไป

นอกจาก ๒ ประเทศดังกล่าวแล้วในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชียที่มีการปกครองในระบบประชาธิปไตยที่มั่นคงมานาน จากการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงของพรรคการเมืองในประเทศญี่ปุ่นในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็พบเช่นเดียวกันว่ามีความแตกแยกภายในพรรคการเมืองต่างๆปรากฏออกมาให้เห็นอยู่เสมอ และเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ แล้วพรรคการเมืองในญี่ปุ่นก็ยังคงประสบกับปัญหาความแตกแยกภายในพรรคอยู่ เช่นในปี ๑๙๔๕ พรรคเสรีนิยมกับพรรคก้าวหน้าได้ร่วมกันเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลผสม แต่ต่อมาในช่วงปี ๑๙๔๖ สมาชิกของพรรคก้าวหน้าจำนวนหนึ่งก็ได้แยกตัวเองออกไปตั้งพรรคชื่อ พรรคประชาธิปไตยญี่ปุ่น (Nihon Minshutoo) แต่พรรคนั้นภายหลังก็เกิดความขัดแย้งแตกแยกกันเองภายในพรรคจนทำให้สมาชิกพรรคกลุ่มหนึ่งแยกตัวออกไปร่วมกับพรรคเสรีนิยมตั้งพรรคการเมืองใหม่ขึ้นมาชื่อ พรรคประชาธิปไตยเสรีนิยม (Minsho Jiyuutoo) พรรคนั้นต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นพรรคเสรีนิยม (Jiyuutoo) อีกครั้งแล้วก็มีสมาชิกพรรคจำนวนหนึ่งแยกตัวออกมาตั้งพรรคชื่อ พรรคเสรีนิยมญี่ปุ่น (Nihon Jiyuutoo) ต่อมาในราวปี ๑๙๕๔ ก็มีการแยกตัวของสมาชิกพรรคเสรีนิยม มารวมกับพรรคเสรีนิยมญี่ปุ่นตั้งพรรคการเมืองใหม่อีกชื่อ พรรคประชาธิปไตยญี่ปุ่น (Nihon Minshutoo) และต่อมาในปี ๑๙๕๕ พรรคประชาธิปไตยญี่ปุ่นก็เข้ามาร่วมกับพรรคเสรีนิยมตั้งเป็นพรรค เสรีประชาธิปไตย ขึ้นมา ซึ่งพรรคนั้นต่อมาก็กลายเป็นพรรคการเมืองใหญ่ที่สุดจากการเมืองญี่ปุ่นมาโดยตลอด อย่างไรก็ตามในปัจจุบันพรรคเสรีประชาธิปไตยก็ยังคงประสบกับปัญหาความแตกแยกภายในพรรคอยู่เช่นกัน แต่ในสภาพปัจจุบันแตกต่างจากอดีตตรงที่ความแตกแยกในปัจจุบันไม่ใช่ความแตกแยกที่เกิดจากถึงขนาดมีการแยกตัวออกจากพรรคเหมือนเช่นแต่ก่อน กล่าว

คือภายในพรรคเสรีประชาธิปไตยจะมีการแตกแยกกันเป็นกลุ่มที่เรียกในภาษาญี่ปุ่นว่า ฮาบัตสึ (Habatsu) อยู่หลายกลุ่มภายในพรรคกลุ่มแต่ละกลุ่มนี้ก็จะมีชกแย้งแย้งซึ่งกัน เป็นผู้นำพรรคอยู่เสมอมา แต่แม้จะชกแย้งกันแค่ไหนกลุ่มเหล่านี้ก็ยังคงรวมกันอยู่ภายใต้ ชื่อพรรคการเมืองเดียวกันโดยไม่ยอมแยกตัวออกไป ^{๑๘}

สำหรับในประเทศไทยนั้น สุจิต บุญบงการ ได้ทำการศึกษาถึงความเป็นสถาบัน ของระบบพรรคการเมืองไทย และพบว่าความแตกแยกภายในพรรคการเมืองไทยนั้นทำให้ พรรคการเมืองไทยขาดความเป็นสถาบันทางการเมืองไป ทั้งนี้พบว่าสาเหตุของความแตก แยกนั้นมาจากความชกแย้งกันระหว่างกลุ่มต่างๆภายในพรรคการเมืองเดียวกัน และถึงแม้ว่า การแบ่งเป็นกลุ่มอยู่ภายในพรรคการเมืองเดียวกันนั้นจะเป็นสิ่งปกติธรรมดาสำหรับพรรค การเมืองต่างๆ โดยเฉพาะพรรคการเมืองใหญ่ แต่ "...ระดับของความชกแย้งจะเป็น ตัวกำหนดที่สำคัญถึงความแตกแยกภายในพรรค..." ^{๒๐}

จอห์น อาร์. พี. เฟรนช์ จูเนียร์ (John R.P. French Jr.) ได้ทำการ ศึกษาทดลองถึงปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้นมาในกลุ่มบุคคลต่างๆว่ามีอยู่ ๓ ประการ ที่สำคัญคือ ^{๒๑}

^{๑๘}อ่านรายละเอียดได้ใน โทชิยูกิ อิวาซา, พรรคเสรีประชาธิปไตยของญี่ปุ่น- วิชาการอำนาจไว้ได้อย่างไร (กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๒๖)

^{๒๐} สุจิต บุญบงการ, "พรรคการเมืองกับการรักษาเสถียรภาพทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะความเป็นสถาบันของระบบพรรคการเมืองของไทย," รายงานการวิจัยทุน รัชกาลที่ ๕ เฉลิมพระเกียรติ, ๒๕๒๔, หน้า ๔๕.

^{๒๑} John R.P. French Jr., "The Disruption and Cohesion of Groups," in Group Dynamics : Research and Theory , ed, Dorwin Cartwright and Alvin Zander (Illinois: Row, Peterson and Company, 1953) p.138.

๑. พลังความขัดแย้ง (conflicting forces) ที่เกิดจากการที่สมาชิกแต่ละคนหรือกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มมองปัญหาต่างกันในฐานะที่เป็นทางนำไปสู่เป้าหมายที่เหมือนกัน ปัจจัยนั้นนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการทำให้เกิดความแตกแยกขึ้นมาในกลุ่ม

๒. พลังความขัดแย้งที่มาจากความแตกต่างกันในเป้าหมายระหว่างสมาชิกซึ่งจะมีไม่บ่อยนัก สถานการณ์ที่พลังความขัดแย้งเช่นนี้จะก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้นมาภายในกลุ่มคือเกิดมีการให้คุณค่าในเชิงบวกหรือลบในประเด็นปัญหาตั้งแต่ ๒ ประเด็นขึ้นไปในขณะที่ประเด็นปัญหานี้เป็นหนทางที่จะนำไปสู่เป้าหมาย

๓. พลังความขัดแย้งที่ไม่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายของกลุ่ม (group goal) โดยตรง เช่น ความก้าวร้าวต่อสมาชิกคนอื่น ๆ, การแข่งขันในเรื่องสถานภาพ (status) และความไม่ชอบหน้าระหว่างบุคคล เป็นต้น

จากการศึกษาทดลองของ จอห์น อาร์. พี. เฟรนด์ จูเนียร์ นี้ชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้ง (conflict) เป็นพลังผลักดันที่สำคัญต่อการเกิดความแตกแยกขึ้นมาในกลุ่ม ซึ่ง จอห์น ภิรมย์รัตน์ ก็ได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า "... ผลแห่งการขัดแย้งจะทำลายความร่วมมือ ความสามัคคีของหมู่คณะ อันเป็นผลให้ประสิทธิภาพของการประกอบการค่อยคุณภาพลง หรือแตกสลายไปในที่สุด" ^{๒๒}

โสภา สุพิฤตชัย และ อรทัย ชื่นมณูญย์ กล่าวถึงความแตกแยกกับความขัดแย้งว่า "... ในบางครั้งแม้สถานการณ์ภายนอกอาจไม่มีบังคับ แต่กลุ่มอาจเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหรือผู้นำไ้จากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มย่อยภายในกลุ่มนั้น" ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างกลุ่มนั้นอาจมีผลทำให้กลุ่ม

^{๒๒} จอห์น ภิรมย์รัตน์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ประจักษ์การพิมพ์, ๒๕๒๑), หน้า ๕๕.

- ๑. เกิดการเปลี่ยนแปลงกลุ่มย่อยให้มีความสมมูลกันในค่านอำนาจมากขึ้น
- ๒. แยกกระจาย บุคคล หรือกลุ่มย่อยจะถูกบังคับให้ออกจากกลุ่มอื่นจะช่วยให้ ความสามัคคีคืนมาในกลุ่มได้
- ๓. อาจมีการเปลี่ยนผู้นำ
- ๔. กลุ่มอาจจะมีเสถียรภาพได้โดยมีการชักเงาปรุงแต่งจุดมุ่งหมายของ กลุ่ม ความเชื่อของกลุ่มและแผนการของกลุ่มเสียใหม่^{๒๓}

ส่วน คอรวิน คาร์ทไรท์ และ อัลวิน แซนเคอร์ (Dorwin Cartwright and Alvin Zander) ได้สรุปถึงแนวโน้มของการแตกแยกภายในกลุ่มว่า "...มีเหตุผลที่จะ สันนิษฐานได้ว่า แนวโน้มในการแตกแยกจะมีมากยิ่งขึ้น หากกลุ่มยิ่งใหญ่มากขึ้น"^{๒๔}

จากข้างต้นนี้เราจะพบว่าองค์ประกอบที่มีความเกี่ยวข้องกับการเกิดความแตก- แยกภายในพรรคการเมืองที่สำคัญมีอยู่ ๒ ประการคือ

- ๑. การมีกลุ่มย่อยอยู่ภายในพรรคการเมือง
- ๒. การมีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มย่อย

^{๒๓} โสภกา ชูพิถลชัย และ อรทัย ชื่นมณเฑียร, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มปป.), หน้า ๒๐๓-๒๐๔.

^{๒๔} Dorwin Cartwright and Alvin Zander (eds), Group Dynamics : Research and Theory, p.86.

๓. การมีกลุ่มย่อยภายในพรรคการเมือง

คำว่า "กลุ่มย่อยภายในพรรคการเมือง" นั้นตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า "faction" ซึ่งคำว่า "faction" นี้มักจะถูกใช้กันในความหมายของกลุ่มย่อยภายในองค์การหรือกลุ่มหนึ่งๆ^{๒๕} ความหมายของ faction นั้นมีความแตกต่างกันออกไปอย่างมาก แต่ถึงกระนั้นก็มีแนวโน้มที่จะเห็นพ้องกันว่า faction นั้นไม่เหมือนกับพรรคการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ โดยทั่วไปมักจะมองว่า faction เป็นสิ่งที่อยู่ภายในพรรคการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์อีกทีหนึ่ง^{๒๖}

เคนนิส ซี.เบลเลอร์ และ แฟรงค์ พี.เบลโลนี (Dennis C. Beller and Frank P. Belloni) ได้ให้ความหมายของกลุ่มย่อย คือกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นมาอยู่ภายในขอบเขตของกลุ่มอื่นอีกที และ (เป็นกลุ่มทางการเมืองที่) แข่งขันกับกลุ่มคู่แข่งอื่นๆ เพื่อให้ได้รับประโยชน์ในเชิงอำนาจภายในกลุ่มใหญ่ที่กลุ่มย่อยนี้ดำรงอยู่^{๒๗}

เจเรมี บอยส์เซอเวิน (Jeremy Boissevain) ให้ความหมายของกลุ่มย่อยว่าเป็นการรวมกันขึ้นของบุคคลต่างๆโดยส่วนตัวของแต่ละบุคคล หรือเป็นการรวมกันขึ้นมาของบุคคลต่างๆเพื่อเป็นประโยชน์แก่แต่ละบุคคลในการแข่งขันกับบุคคลหรือกลุ่มอื่นที่มีอยู่ก่อนแล้ว^{๒๘}

^{๒๕} Dennis C. Beller and Frank P. Belloni, " The Study of Faction", in Faction Politics : Political Parties and Factionalism in Comparative Perspective, ed. by Dennis C. Beller and Frank P. Belloni (California : ABC-Clío, 1978), p. 3.

^{๒๖} Ibid., pp. 3-4.

^{๒๗} Dennis C. Beller and Frank P. Belloni, " Party and Faction : Mode of Political Competition," in Faction Politics : Political Parties and Factionalism in Comparative Perspective, p. 419.

^{๒๘} Jeremy Boissevain, "Factions" in The Social Science Encyclopedia (London : Routledge & Kegan Paul, 1985), p. 289.

เลสลี ลิปสัน (Leslie Lipson) กล่าวถึงกลุ่มย่อยว่าจะเกิดเมื่อมีการรวมตัวกันของสมาชิกของกลุ่มที่ใหญ่กว่าเป็นกลุ่มย่อย และแบ่งแยกตัวเองออกมาจากส่วนที่เหลือ^{๒๘}

อย่างไรก็ดี ริชาร์ด โรส (Richard Rose) ได้อธิบายเพิ่มเติมในการศึกษาของเขาว่า กลุ่มย่อย (factions) นั้นต่างจาก กลุ่มโน้มเอียง (tendency) ภายในพรรคการเมือง โรส อธิบายว่า กลุ่มย่อยนั้นเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาภายในพรรคการเมืองเพื่อการแข่งขันในทางการเมือง ส่วนกลุ่มโน้มเอียงนั้นเป็นกลุ่มคนที่รวมกันขึ้นมาในประเด็นปัญหาเฉพาะๆไปซึ่งมักจะมีการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ไม่เป็นทางการและไม่คงที่^{๓๐}

ประเภทของกลุ่มย่อยภายในพรรคการเมือง

เคนนิส ซี.เบลเลอร์ และ แฟรงค์ พี.เบอโลนี ได้ทำการรวบรวมศึกษาเปรียบเทียบถึงกลุ่มย่อยภายในพรรคการเมืองในประเทศต่างๆแล้วได้ทำการจำแนกถึงประเภทของกลุ่มย่อยตามลักษณะในการจัดองค์กรไว้ ๓ ประเภทคือ^{๓๑}

๑. กลุ่มย่อยภายในพรรคที่เป็น "ก๊ก" หรือ "กลุ่มโน้มเอียง" (factional cliques or tendencies) เป็นกลุ่มที่ประกอบขึ้นมาจากบุคคลที่มีผลประโยชน์บางอย่างร่วมกัน อาทิเช่น อุดมการณ์ นโยบาย วัตถุประสงค์ เรื่องส่วนบุคคลและอื่นๆ โดยที่บุคคลเหล่านั้นมิได้รวมกันขึ้นมาเพื่อแสวงหาเป้าหมายหรือผลประโยชน์ของกลุ่มแต่อย่างใด กลุ่มย่อยประเภทนี้โดยทั่วไปอาจจะถูกพูดถึงในคำว่า "ปีก" (wings) ของพรรค, พวกกลุ่มความคิด

^{๒๘} Julius Goukd and William L.Kolb (ed.) A Dictionary of The Social Sciences (New York : The Free Press of Glencoe, 1964), p. 255.

^{๓๐} Arthur Cyr, "Cleavages in British Politics," in Faction Politics : Political Parties and Factionalism in Comparative Perspective, pp.288-289.

^{๓๑} Dennis C. Beller and Frank P. Belloni, "Party and Faction : Modes of Political Competition", pp. 419-430.

เห็นหรือความโน้มเอียง (current or tendencies) หรือกลุ่มย่อยที่ไม่เป็นทางการ (informal factions)

กลุ่มย่อยแบบนี้มักจะปรากฏในช่วงที่มีประเด็นปัญหาหนึ่งหรือในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง สมาชิกของกลุ่มย่อยแบบนี้ค่อนข้างจะคลุมเครือไม่แน่นอนมากที่สุด ความคงทนถาวรของกลุ่มย่อยประเภทนี้ค่อนข้างจะสั้นมาก

๒. กลุ่มย่อยภายในพรรคที่เป็นกลุ่มผู้รับการอุปถัมภ์ และกลุ่มความบุคคล (personal and Client-Group factions) กลุ่มในลักษณะนี้ยังมีคำที่ใช้ในความหมายเดียวกันอีกหลายคำ เช่น กลุ่มผู้อุปถัมภ์-ผู้รับการอุปถัมภ์ (patron-client group) หรือกลุ่มผู้รับการอุปถัมภ์ (clientelist group) เป็นต้น กลุ่มประเภทนี้ต่างจากกลุ่มประเภทแรกตรงที่กลุ่มย่อยแบบนี้จะมีการรวมกลุ่มกันอย่างแท้จริงในรูปแบบเฉพาะบุคคลกว่าใครๆ, วิธีการในการสรรหาและรักษาไว้ซึ่งความผูกพันระหว่างผู้นำกลุ่มกับผู้เป็นบริวาร

กลุ่มย่อยแบบนี้จะอยู่บนพื้นฐานส่วนตัวของผู้นำกลุ่มและลำดับชั้นของผู้นำกลุ่มชั้นรองๆลงไปภายในกลุ่ม สมาชิกของกลุ่มประเภทนี้ค่อนข้างจะมีน้อย และมักจะมีการใช้ชื่อของหัวหน้ากลุ่มมาเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม ความคงทนของกลุ่มย่อยประเภทนี้จะอยู่ในระยะเวลาปานกลางคือ จะยืนนานกว่ากลุ่มย่อยประเภทแรก แต่ก็ไม่คงทนไปเกินกว่าชีวิตทางการเมืองของผู้นำกลุ่มย่อยนี้

๓. กลุ่มย่อยที่มีความเป็นสถาบันหรือเป็นองค์การ (institutionalized or organizational factions) กลุ่มย่อยในลักษณะนี้มักจะถูกเรียกในคำว่า "กลุ่มที่เป็นทางการ" (formalized factions) "กลุ่มที่มีการพัฒนา" (developed factions) เป็นต้น กลุ่มประเภทนี้แตกต่างจากสองประเภทแรกตรงที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความผูกพันระหว่างผู้นำกับบริวารและการแลกเปลี่ยนกันอย่างใด กลุ่มนี้จะไม่ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล, จะร่วมกันในฐานะที่เท่าเทียมกัน มีตำแหน่งกฎระเบียบที่แน่นอน เป็นต้น

พื้นฐานของการดำรงอยู่ของกลุ่มย่อยแบบนี้คือ ผลประโยชน์ในหลายๆเรื่องตั้งแต่ผลประโยชน์ในเชิงอุดมการณ์ (ideological interests) ไปจนถึงผลประโยชน์ในเชิงวัตถุ (material interests) ตั้งแต่ผลประโยชน์ของสาธารณชน (public-spirited interests) ไปจนถึงผลประโยชน์เฉพาะคน (selfish interests)

สมาชิกในกลุ่มย่อยแบบนี้ค่อนข้างเป็นทางการ และกลุ่มค่อนข้างจะมีความถาวรเป็นเวลายาวนาน

ผลกระทบต่อพรรคการเมือง

กลุ่มย่อยภายในพรรคการเมืองนั้นมีแนวโน้มที่จะถูกมองจากจุดที่ค้ำของพรรคการเมืองว่าเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของพรรค ความแตกแยกในเอกภาพของพรรค ทำให้พรรคเสื่อมลงและเป็นการฉกฉวยโอกาสกันระหว่างผู้นำพรรค^{๓๒} กลุ่มย่อยภายในพรรคจึงมักจะถูกกล่าวว่าเป็นตัวสร้างการต่อสู้กันและนำมาซึ่งความกักคั้นและความตึงเครียดและความสับสนวุ่นวายต่างๆขององค์กรที่ไม่ดี^{๓๓}

สำหรับผลกระทบของการมีกลุ่มย่อยต่อพรรคการเมืองที่มีกลุ่มย่อยนี้ดำรงอยู่ เคนนิส ซี. เบลเลอร์ และ แฟรงค์ พี. เบลโลนี บอกว่า ค่อนข้างจะมีการมองถึงผลกระทบของกลุ่มย่อยต่อพรรคการเมืองในแง่ลบกันเสมอว่าเป็นเรื่องของการทำลายกันอย่างรุนแรง เป็นเรื่องของความเห็นแก่ตัวโดยเฉพาะ และเป็นเรื่องของความแตกแยกภายในพรรค ทั้งที่ควรจะรวมกันเป็นหนึ่งเดียวกัน ทั้งสองคนได้สรุปจากการศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มย่อยภายในประเทศต่างๆว่า กลุ่มย่อยนั้นเป็นตัวการนำมาซึ่งการแบ่งแยกภายในสำหรับพรรคการเมืองทั้งในกรณีของพรรค LDP (Liberal Democratic Party) ในญี่ปุ่น และพรรค Labor ในอิสราเอล และกลุ่มย่อยนั้นก็ให้นำมาซึ่งการแตกแยกตัวออกจากพรรคเดิม ทั้งในกรณีของ พรรคการเมืองฝ่ายซ้ายในชิลี, พรรคสังคมนิยมในอิตาลี, ในฝรั่งเศส และในโบลิเวีย เป็นต้น^{๓๔}

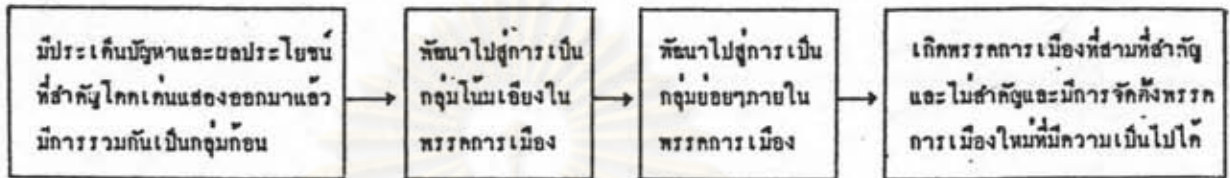
แม้แต่ในสหรัฐอเมริกา โทมัส เอช. โรแบค (Thomas H. Roback) และ จักสัน แอล. เจมส์ (Judson L. James) ได้ร่วมทำการศึกษาดังกล่าว การมีกลุ่ม

^{๓๒} Dennis C. Beller and Frank P. Belloni, "The Study of Factions," p.6.

^{๓๓} Ibid., p.6.

^{๓๔} Dennis C. Beller and Frank P. Belloni, "Party and Faction : Modes of Political Competition," p.440.

ย่อยอยู่ภายในพรรคมีผลกระทบต่อบรรยากาศของอเมริกา คือ เป็นตัวก่อให้เกิดพรรคการเมืองที่สามและมีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาใหม่ ทั้งคู่ก็ได้ให้ แผนผัง (diagram) เกี่ยวกับพัฒนาการของกลุ่มย่อยในพรรคการเมืองไว้ดังนี้คือ^{๓๕}

ที่ผู้กล่าวอ้างสภาพก่อนที่จะเกิดการพัฒนากลุ่มย่อยเช่นนี้คือ มีความแตกแยกในประเด็นปัญหาที่รุนแรงอันเป็นผลมาจากวิกฤติการณ์ทางการเมืองและความกดดันทางการเมืองที่รุนแรง ส่วนในช่วงของการพัฒนาจากการเป็นกลุ่มโหม่เอียง (tendency) ไปสู่ขั้นตอนของการพัฒนาเป็นกลุ่มย่อยภายในพรรคการเมืองนั้นขึ้นอยู่กับความรุนแรง, ความยั่งยืนของข้อผูกมัดระหว่างสมาชิก และขีดความสามารถในการเป็นผู้นำของผู้ที่ไม่ลงรอยกัน ถ้าประเด็นปัญหาปรากฏขึ้นมาในช่วงสั้นๆ แล้วคลงก็จะทำให้ความแตกแยกของพรรคการเมืองถูกบีบเข้าไปได้ แต่ถ้าความโศกเค่นและความสำคัญของประเด็นปัญหายังคงเคิบ-โตอย่างต่อเนื่องและกลุ่มโหม่เอียงนั้นได้กลายเป็นสถาบันในฐานะที่เป็นกลุ่มย่อยอยู่ในโครงสร้างพรรคแล้ว ความเป็นไปได้ของการแยกตัวออกมาจากพรรคอย่างถาวรก็จะมีมากขึ้น (permanent schism)

โรแบค และ เจมส์ จึงสรุปถึงการมีกลุ่มย่อยภายในพรรคการเมืองว่าในช่วง

^{๓๕} Thomas H. Roback and Judson L. James, "party Factions in the United States," in Faction Politics : Political Parties and Factionalism in Comparative Perspective, pp. 348-349.

เวลาที่ผ่านมากลุ่มย่อยนั้นเป็นควัสร้างพรรคการเมืองใหม่ขึ้นมา โดยเฉพาะในช่วงวิกฤติ-
การณ์ทางการเมืองจะมีการปรากฏตัวของกลุ่มย่อยหรือกลุ่มใหม่เอียงขึ้นมาเสมอ และมัก
จะนำไปสู่การแตกแยกออกมาจากพรรคการเมืองเดิมมาเป็นพรรคการเมืองใหม่

โดยสรุปของผลกระทบบ้างการมีกลุ่มย่อยอยู่ภายในพรรคคือตัวพรรคการเมือง
ก็คือ กลุ่มย่อยภายในพรรคจะเป็นควัสร้างความแตกแยกที่ถาวร (permanent schism)
คือการแยกตัวออกมาจากพรรคการเมืองเดิมไปเป็นพรรคการเมืองใหม่อยู่ในระบบการเมือง^{๓๖}

๔. พรรคการเมืองกับความขัดแย้ง

ความขัดแย้งนั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาสำหรับมนุษย์ เมื่อมีคนมาอยู่ร่วมกัน
เมื่อไหร่ความขัดแย้งก็ความมาด้วย^{๓๗} ทั้งนี้ความขัดแย้งจึงมีอยู่ทุกหนทุกแห่งในโลกที่เราไม่
สามารถจะหลีกเลี่ยงได้^{๓๘} ความขัดแย้งนั้นเกิดขึ้นก็เพราะมนุษย์เรามีความแตกต่างกันใน
หลายๆด้าน ทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดและความต้องการ เมื่อ
ต้องมาอยู่ร่วมกันหรือทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะหรือเป็นองค์กรในรูปแบบต่างๆแล้ว ความ
แตกต่างของมนุษย์ก็ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นมา^{๓๙} และเพราะเหตุที่พรรคการเมือง
เมืองนั้นเป็นองค์กรทางการเมืองที่เป็นกลุ่มหรือคณะของบุคคลหลายๆคนหรือหลายกลุ่มที่มา

^{๓๖} Ibid., p.351.

^{๓๗} ปรัชญา เวสารัชช และ อรุณ รักธรรม, "โรคขัดแย้งในองค์กร", ใน
การบริหารความขัดแย้งในองค์กร, อรุณ รักธรรม และ ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, บรรณา-
ธิการ, (เอกสารประกอบการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ ฉบับที่ ๔๖ คณะรัฐประศาสนศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), หน้า ๗๔.

^{๓๘} Henry C. Metcalf and L. Urwick (eds), Dynamic Administra-
tion : The Collected Papers of Mary Parker Follett (New York: Harpe
and Row, Publishers, 1940), p.30.

^{๓๙} สมศักดิ์ คงเที่ยง, "ปัญหาความขัดแย้งในองค์กรบริหาร," ใน การบริหาร-
ความขัดแย้งในองค์กร, หน้า ๑๒๖.

รวมกันโดยมีความคิดเห็นในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมที่คล้ายคลึงกันในแนวทางใหญ่ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งบุคคลเข้ารับการศึกษาเลือกตั้งเพื่อเข้าไปเป็นรัฐบาลดำเนินการบริหารประเทศหรือเข้าไปควบคุมการดำเนินงานและนโยบายของรัฐบาล ทั้งนี้จึงเป็นเรื่องธรรมดาอยู่เองที่คนหลายคนหรือคนหลายกลุ่มในพรรคการเมืองจะมีความเห็นตรงกันเสียทั้งหมดย่อมจะเป็นไปไม่ได้^{๕๐} การรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองของบุคคลในพรรคการเมืองจึงเป็นเพียงการรวมตัวกันสำหรับคนที่มีความคิดเห็นคล้ายกันเท่านั้นและเป็นการรวมกันในลักษณะที่มีการต่อรองกัน การต่อรองนี้จึงอาจเป็นเพียงความเห็นชอบ (agreement) ที่แต่ละฝ่ายต่างก็เห็นว่าจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผลประโยชน์ของแต่ละคน และเห็นว่าการรวมกันนั้นจะเป็นการผนึกกำลังกันให้เป็นกลุ่มก้อนเพื่อต่อสู้กับฝ่ายตรงกันข้าม ทั้งนี้จึงกล่าวได้ว่า พรรคการเมืองจึงเป็นที่รวมของความขัดแย้ง^{๕๑} ความขัดแย้งและพรรคการเมืองจึงเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กันอย่างแยกกันไม่ออก จำนวนความขัดแย้งจะมีมากหรือน้อยย่อมจะขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น ความสนใจของสมาชิกพรรคการเมือง ความร่วมมือกันของสมาชิกต่องานของพรรค ความรู้สึกต่อประโยชน์ส่วนตัวของสมาชิกพรรค และภูมิหลังของสมาชิกพรรคการเมืองนั้น ถ้ายิ่งเป็นพรรคการเมืองที่มีจำนวนสมาชิกมากและสมาชิกเหล่านั้นมีความกระตือรือร้นหรือให้ความร่วมมือกันภายในพรรคมาก ความขัดแย้งก็ว่าจะมีมากเพราะสมาชิกพรรคแต่ละคนก็ย่อมจะเชื่อและยึดมั่นในเหตุผลของตนเป็นสำคัญ และสมาชิกทั้งหมดต่างก็ให้ความสนใจต่อความขัดแย้งมาก^{๕๒} หากพรรคการเมืองสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคได้ก็ที่ย่อมจะทำให้พรรคการเมืองนั้นเกิดความเจริญก้าวหน้าเข้มแข็งขึ้นมาได้ ความขัดแย้งที่เกี่ยวกับพรรคการเมืองนั้นอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทคือ ความขัดแย้งภายในพรรคการเมืองซึ่งหมายถึงความขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่อยู่ภายในพรรคการเมืองเกี่ยวกับ ความขัดแย้งภายนอก

^{๕๐} เมธา สุขบรรทัด, "พรรคการเมืองกับความขัดแย้ง", ใน รัฐศาสตร์นิเทศ ๖ (ตุลาคม ๒๕๑๓): ๕๑.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑-๕๔.

พรรคการเมืองซึ่งหมายถึงความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองต่างๆ ซึ่งในที่นี้จะได้กล่าวถึงเฉพาะความขัดแย้งภายในพรรคการเมืองเท่านั้นเพราะเกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังศึกษาอยู่นั้นคือความแตกแยกภายในพรรคการเมือง

แนวความคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง

คำว่า "ความขัดแย้ง" (conflict) นั้นมาจากรากศัพท์ในภาษาละติน คือ *confingere* แปลว่า "การต่อสู้" ดังนั้นความหมายที่แท้จริงของความขัดแย้งจึงควรจะหมายถึง การต่อสู้ระหว่างสองฝ่ายเพื่อตัดสินว่าจะเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งหรือเลือกหลายอย่าง^{๔๓} แต่อย่างไรก็ตามก็มีผู้พยายามจะให้ความหมายของคำว่าความขัดแย้งไว้แตกต่างกันดังนี้คือ

โคเซอร์ (L.A. Coser) นิยามความขัดแย้งว่าเป็น "การต่อสู้กันในเรื่องสิ่งที่มีคุณค่า (values) และการอ้างเป็นเจ้าของในสถานภาพ, อำนาจ และทรัพยากรที่หายากซึ่งเป็นเป้าหมายของฝ่ายตรงกันข้ามที่จะลบล้าง, ทำให้เกิดความเสียหาย หรือกำจัดไม่ให้คู่แข่งอื่นได้รัับสิ่งเหล่านี้"^{๔๔}

อัลเบิร์ต เอฟ. เอลดริจ (Albert F. Eldridge) ให้ความหมายของคำว่าความขัดแย้งว่า "ความขัดแย้งคือ สภาวะการณ์ที่ผู้กระทำคนหนึ่ง (ซึ่งอาจจะเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล หรือประเทศก็ได้) มีความเกี่ยวพันในการชักชวนผู้กระทำคนอื่นๆ ที่มุ่งไปยังเป้าหมายที่ไปด้วยกันไม่ได้กับคน (ด้วยความรู้แรงหรือไม่รู้แรง)"^{๔๕}

^{๔๓} กิติมา ปรีทิตติก, ทฤษฎีบริหารองค์การ, (กรุงเทพฯ : ธารนิพนธ์, ๒๕๒๘) หน้า ๒๔๔-๒๔๕.

^{๔๔} L.A. Coser, The Functions of Social Conflict (Glencoe, Ill.;: The Free Press, 1958), p.8.

^{๔๕} Albert F. Eldridge, Images of Conflict (New York: St. Martin's Press, 1979), p.2.

ดี.อี.เบค (D.E. Beck) ให้ความหมายของความขัดแย้งไว้ว่า "...ความขัดแย้งเป็นการตกลงกันไม่ได้ (disagreement) การโต้เถียง (debates) และการเล่นเกมต่างๆ, รูปแบบของการแข่งขัน (competition) ซึ่งฝ่ายต่างๆเกี่ยวข้องกับแสวงหาการทำลายล้างกันหรือการกำจัดกันและกัน"^{๖๖}

แอนดรู ดูบริน (Andrew J. Dubrin) กล่าวถึงความขัดแย้งว่า "เป็นการขัดขวางของบุคคลอื่นหรือการใช้กำลังที่ก่อให้เกิดภาวะความตึงเครียดขึ้นมาซึ่งภาวะเช่นนี้เกิดขึ้นเมื่อกุมน ๒ กลุ่มหรือมากกว่า (อาจเป็นบุคคล, กลุ่มคน, องค์กร, ประเทศ) ต่างก็รับรู้ถึงเป้าหมาย, คุณค่าหรือเหตุการณ์ที่ไม่สามารถจะรวมกันได้"^{๖๗}

เดวิด จอห์นสัน และ แฟรงก์ จอห์นสัน (David W. Johnson and Frank P. Johnson) ให้ความหมายความขัดแย้งไว้ว่า "หมายถึงการที่กิจกรรมหนึ่งเกิดขึ้นในลักษณะที่ขัดแย้ง ขัดขวาง ขัดกัน หรือรบกวนอีกกิจกรรมหนึ่ง ทำให้กิจกรรมนั้นเสียหายดำเนินไปได้โดยยากหรือมีผลน้อยลงในทางใดทางหนึ่ง"^{๖๘}

ฮาร์โลด กอร์ทเนอร์ (Harold F. Gortner) บอกว่า "ความขัดแย้งเป็นการต่อสู้ระหว่างบุคคล ๒ ฝ่ายหรือมากกว่าเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากร (resources) หรือให้เป็นไปตามแนวความคิดของคน"^{๖๙}

^{๖๖} อรุณ รัชธรรม, ความขัดแย้งในระบบราชการ (เอกสารการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ อันคัมที่ ๓๕ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๗.

^{๖๗} Andrew J. Dubrin, Foundations of Organization Behavior : An Applied Perspective (New Jersey: Prentice-Hall, 1984), p.346.

^{๖๘} David W. Johnson and Frank P. Johnson, Joining Together: Group Theory and Group Skills (New Jersey: Prentice-Hall, 1975), pp.136-137

^{๖๙} Harold F. Gortner, Administration in the Public Sector (New York: Wiley, 1977), p.195.

อุทัย หิรัญโต ให้ความหมายความขัดแย้งไว้ว่า "การขัดแย้งหรือการขัดกันเป็นการปะทะสังสรรค์แบบหนึ่งที่เป็นการทำลายบุคคลหรือกลุ่มฝ่ายตรงกันข้าม การขัดแย้งเกิดขึ้นเพราะความไม่ลงรอยกันซึ่งอาจจะเป็นความคิดเห็น ผลประโยชน์หรือวิถีชีวิต" ๕๐

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นอาจจะสรุปได้ว่า ความขัดแย้งนั้นหมายถึงสภาพการณ์ที่ก่อให้เกิดการต่อสู้กันระหว่าง ๒ ฝ่าย (หรือมากกว่า) เพื่อถักกัน ขัดขวางมิให้ฝ่ายตรงกันข้ามได้บรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งเป้าหมายนั้นมักจะเป็นเรื่องของสิ่งที่มีคุณค่า (values) สถานภาพ อำนาจและทรัพยากร (resources) ที่หายาก

ระดับของความขัดแย้ง

ดอน เฮลไรเกิล และ จอห์น สโลคัม จูเนียร์ (Don Hellriegel and John W. Slocum Jr.) ได้เสนอว่าความขัดแย้งนั้นอาจจะมองในแง่ของระดับต่างๆได้ดังนี้ ๕๑

๑. ความขัดแย้งภายในตัวบุคคล (intrapersonel)
๒. ความขัดแย้งระหว่างบุคคล (interpersonel)
๓. ความขัดแย้งระหว่างบุคคลในกลุ่ม (intragroup)
๔. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม (intergroup)
๕. ความขัดแย้งในองค์การ (intra-organization)

๕๐ อุทัย หิรัญโต, หลักสังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเคียน สโตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๖๓.

๕๑ Don Hellriegel and John W.Slocum Jr., Organization Behavior (New York: West Publishing Co, 1970), p.503.

ส่วน มาร์ช และ ซิมอน (March and Simon) ได้แบ่งระดับของความขัดแย้งออกเป็น ๓ ระดับด้วยกันคือ^{๕๒}

๑. ความขัดแย้งของบุคคล (individual conflict) เป็นความขัดแย้งในส่วนบุคคล
๒. ความขัดแย้งในองค์การ (organization conflict) เป็นความขัดแย้งในตัวบุคคลหรือกลุ่มภายในองค์การ
๓. ความขัดแย้งระหว่างองค์การ (interorganizational conflict) เป็นความขัดแย้งระหว่างองค์การหรือกลุ่มต่างๆ

ระดับของความขัดแย้งที่ เฮลโลเกลและสโลคัม กับ มาร์ชและซิมอน เสนอไว้ นี้มีความคล้ายคลึงกันอยู่มาก การแบ่งระดับความขัดแย้งทั้งคู่นั้นอยู่ที่ขอบเขตที่ความขัดแย้งเกิดขึ้นซึ่งเมื่อทำการพิจารณาโดยสรุปจากแนวความคิดของทั้งสองนี้แล้ว เราอาจแบ่งระดับของความขัดแย้งนี้ได้เป็น ๒ ระดับใหญ่ๆคือ

๑. ความขัดแย้งในระดับบุคคล ซึ่งแบ่งได้เป็น

๑.๑ ความขัดแย้งภายในตัวบุคคล (intrapersonal conflict) หมายถึง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในตัวคนๆหนึ่งไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น เรียกได้อีกอย่างว่า ความขัดแย้งในตนเอง

๑.๒ ความขัดแย้งระหว่างบุคคล (interpersonal conflict) หมายถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลมากกว่า ๒ คนขึ้นไป

๒. ความขัดแย้งในระดับองค์การ แบ่งได้เป็น

๒.๑ ความขัดแย้งภายในองค์การ (intra-organizational conflict) หมายถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาโดยมีผู้กระจัดขัดแย้งเป็นบุคคลหรือกลุ่มย่อยๆที่มีอยู่ในกลุ่มใหญ่หรือที่อยู่ในองค์การหรือกลุ่มต่างๆ

^{๕๒} James March and H.A. Simon, Organizations (New York: Wiley, 1958), p.112.

๒.๒ ความขัดแย้งระหว่างองค์การ (inter-organizational conflict) หมายถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาโดยมีผู้กรณีขัดแย้งเป็นองค์การกับองค์การ หรือกลุ่มกับกลุ่ม

จากการแบ่งเช่นนี้ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองที่เราศึกษาอยู่นี้จึงได้แก่ความขัดแย้งภายในองค์การในข้อ ๒.๑ นั่นเอง ความขัดแย้งในกรณีนี้จะมีได้ทั้งความขัดแย้งระหว่างบุคคล และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่อยู่ภายในพรรคการเมืองเดียวกัน

ประเภทของความขัดแย้ง

สำหรับลักษณะของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระดับต่างๆนั้น โรเบิร์ต วอลตัน (Robert Walton) ได้ทำการแบ่งประเภทของความขัดแย้งตามลักษณะของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็น ๒ ประเภทคือ^{๕๓}

๑. ความขัดแย้งในเนื้อหาสาระ (substantive issues) เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาเนื่องจากการตกลงกันไม่ได้ในเรื่องต่างๆที่เกี่ยวกับนโยบาย การปฏิบัติ การแสวงหาทรัพยากร และแนวความคิดต่างๆ

๒. ความขัดแย้งในทางอารมณ์ (emotional issues) เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาจากความรู้สึกที่ขัดเคืองกันหรือไม่พึงพอใจกันระหว่างคู่แข่งซึ่งแสดงออกมาในรูปของความโกรธเคือง ความไม่ไว้วางใจกันและการปฏิเสธซึ่งกันและกัน

สำหรับ เฮลโลเกล และ สโลคัม ได้แบ่งลักษณะของความขัดแย้งออกเป็น ๓ ประเภทคือ^{๕๔}

๑. ความขัดแย้งในเป้าหมาย (goal conflict) เกิดขึ้นเมื่อมีเป้าหมายที่ต่างกัน

๒. ความขัดแย้งเกี่ยวกับความเข้าใจ (cognitive conflict) เกิดขึ้น

^{๕๓} R. Walton, Interpersonal Peacemaking (Mass.: Addison Wesley, 1969),

^{๕๔} Don Hellriegel and John W. Slocum Jr., Organization Behavior, p. 503.

เมื่อบุคคลมีความเข้าใจ มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

๓. ความขัดแย้งทางอารมณ์ (affective conflict) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความรู้สึกหรืออารมณ์ไม่สอดคล้องกัน

ส่วน พอล สวิงเกิล (Paul G. Swingle) ให้ความคิดที่ว่ามีความขัดแย้งอยู่ ๒ ลักษณะคือ^{๕๕}

๑. ความขัดแย้งในเป้าหมายสุดท้าย (ends conflict) ความขัดแย้งลักษณะนี้ทั้ง ๒ ฝ่ายที่ขัดแย้งกันต่างก็พยายามจะให้ได้ประโยชน์ในการเป็นเจ้าของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

๒. ความขัดแย้งในค่านิยมวิธีการ (means conflict) ลักษณะของความขัดแย้งประเภทนี้คือคู่กรณีที่ขัดแย้งกันสามารถตกลงกันในค่านิยมเป้าหมายได้แล้ว แต่ยังตกลงกันไม่ได้ในค่านิยมวิธีการ (means) ที่จะนำไปสู่เป้าหมายนั้น

และ อร่ามศรี ศิริพันธ์ ได้แบ่งลักษณะของความขัดแย้งเป็น ๓ ประเภทคือ^{๕๖}

๑. ความขัดแย้งในค่านิยมความคิด เนื่องจากคนมีความคิดเป็นของตัวเอง มีความเชื่อมั่น จุดมการณ์ ที่มีระคับการเปลี่ยนแปลงยาก-ง่ายต่างกันออกไป

๒. ความขัดแย้งในค่านิยมปฏิบัติ มาจากการที่แต่ละคนมีความถนัด ความพอใจ ค่านิยม บุคลิกภาพและความเคยชินที่แตกต่างกัน

๓. ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ ผลประโยชน์นี้คล้ายๆกับทรัพยากรที่หายาก แต่มีคนจำนวนมากต้องการ

^{๕๕} Paul G. Swingle, The Management of Power (New York: Wiley, 1976), p.61.

^{๕๖} อร่ามศรี ศิริพันธ์, "ความขัดแย้งในองค์การ : เครื่องมือของนักบริหาร" ใน วารสารสังคมศาสตร์ ๑๕(มิถุนายน ๒๕๒๕): ๕๔.

สาเหตุของความขัดแย้ง

เกี่ยวกับสาเหตุของความขัดแย้งนั้น มีนักวิชาการที่ให้คำอธิบายต่างกันไปตามทัศนะของแต่ละคน

เมธา สุขบรรพต ศึกษาจากงานของ เลวิน โคเซอร์ (Lewin Coser), เคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin) และ อีไลส์ เบาว์คิงค์ (Elies Boulding) แล้วสรุปถึงสาเหตุของความขัดแย้งว่ามักจะมีต้นกำเนิดจาก^{๕๗}

๑. การมีความเห็นไม่ตรงกัน (personality clash) เกิดจากการที่ต่างฝ่ายต่างมีความเชื่อมั่นในเหตุผลของตัวเอง หรือความยึดมั่นในหลักวิชา ความขัดแย้งจะเป็นความขัดแย้งที่ค่อนข้างรุนแรงและต้องการการตัดสินใจที่เด็ดขาด
๒. ความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน (misunderstanding) เกิดจากการเข้าใจความหมายของอีกฝ่ายหนึ่งผิดไปทั้งที่บางทีทั้งสองฝ่ายอาจมีวัตถุประสงค์เหมือนกันหรือคล้ายกัน
๓. ความไม่เชื่อถือกันเป็นส่วนตัว (cognitive and personalized) ความขัดแย้งประเภทนี้ไม่มีเหตุผลเกี่ยวข้อง เป็นเพียงความไม่เชื่อใจกัน
๔. ความแตกต่างกันในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ (goal oriented) ความขัดแย้งนี้ทั้งสองฝ่ายจะมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ไม่เหมือนกัน ฝ่ายหนึ่งพยายามจะให้อีกฝ่ายหนึ่งทำตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของตนถ้าไม่ยอมก็จะมีการต่อสู้กัน

พอนด์ (L.R. Pondy) บอกว่าความขัดแย้งมักจะมีต้นกำเนิดจาก^{๕๘}

๑. ความขัดแย้งในค่านิยมที่จำกัด และนโยบายที่แตกต่างกัน
๒. ความขัดแย้งจากอารมณ์ เช่น การถูกกีดกัน ความไม่เป็นมิตร

^{๕๗} เมธา สุขบรรพต, "พรรคการเมืองกับความขัดแย้ง," หน้า ๔๒-๔๓.

^{๕๘}

L.R. Pondy, "Organizational Concepts and Models" in Management of Change and Conflict eds. Thomas & Bennis (1922), p.359.

อ้างใน อรุณ วัชรธรรม, ความขัดแย้งในระบบราชการ, หน้า ๑๑.

๓. ความขัดแย้งจากความเข้าใจ และการรับรู้ของแต่ละบุคคล

๔. ความขัดแย้งจากการไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง

กิติมา ปรีทีคิลก ให้สาเหตุของความขัดแย้งระหว่างบุคคลว่าเกิดจาก^{๕๕}

๑. การมีความคิดเห็นที่ต่างกัน ซึ่งหากตกลงกันไม่ได้ก็ควยความพอใจของทั้ง

๒ ฝ่าย ก็จะเกิดความขัดแย้งขึ้น

๒. การรับรู้ที่แตกต่างกันคือ มีการมองปัญหาที่ไม่เหมือนกัน

๓. ค่านิยมที่แตกต่างกัน หมายถึงหลักที่แต่ละคนยึดถือเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ

คุณค่าของสิ่งต่างๆต่างกัน

๔. ความมีอคติต่อกัน คือมีความรู้สึกส่วนตัวที่ไม่ดีต่อบุคคลอื่น

๕. ผลประโยชน์ขัดกัน ซึ่งเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากที่สุด

อรุณ รักธรรม พิจารณาถึงสาเหตุที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมาภายในองค์การว่ามีอยู่ ๔ ประการคือ^{๖๐}

๑. การมีข่าวสารหรือข้อเท็จจริงที่แตกต่างกัน

๒. การมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน

๓. ค่านิยมที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล

๔. ความเชื่อของบุคคลที่ต่างกัน

๕. ความรู้และความคิดเห็นของแต่ละบุคคลที่มีอยู่แตกต่างกัน

๖. ปัญหาจากโครงสร้างขององค์การ

๗. ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงขององค์การ

๘. พฤติกรรมส่วนตัวของแต่ละบุคคล เช่น บุคลิกภาพ, ความพึงพอใจในบทบาทและฐานะในองค์การ, เป้าหมายส่วนตัว และสัมพันธภาพในองค์การ

^{๕๕}กิติมา ปรีทีคิลก, ทฤษฎีบริหารองค์การ, หน้า ๒๘๔-๒๘๕.

^{๖๐}อรุณ รักธรรม, "ความขัดแย้งกับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงขององค์การ," ใน วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์, ๒๖ (กรกฎาคม ๒๕๒๕) : ๔๑๖-๔๒๐.

แอนดรู ดูบริน (Andrew J. Dubrin) ซึ่งให้เหตุผลถึงแหล่งที่มาของความขัดแย้งภายในองค์การว่ามีอยู่มากมายคือ^{๒*}

๑. ธรรมชาติของความก้าวร้าวในตัวบุคคล (aggressive nature of people)
๒. การแข่งขันในทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด (competition for limited resources)
๓. การขัดกันในด้านค่านิยมและผลประโยชน์ (clashes of values and interests)
๔. การรับรู้ในความมุ่งหมายของความขัดแย้ง (perception of conflict intention)
๕. ความขัดแย้งในบทบาท (role-based conflict)
๖. การแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัว (power seeking and self-interested)
๗. ความรับผิดชอบที่ถูกจำกัดลงอย่างเต็มที่ (poorly defined responsibilities)
๘. การนำการเปลี่ยนแปลงเข้ามาในองค์การ (introduction of change)
๙. บรรยากาศในองค์การที่ไม่ค่อยดี (unfavourable organizational climate)
๑๐. การรบกวนในเรื่องทางเพศ (sexual harassment)
๑๑. ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่ประจำกับที่ปรึกษา (line versus staff prerogatives)

^{๒*} Andrew J. Dubrin, Foundations of Organizational Behavior : An Applied Perspective (New Jersey: Prentice-Hall, Inc; 1984) pp. 350-355.

จากแนวความคิดของนักวิชาการเหล่านี้ อาจสรุปถึงที่มาของความขัดแย้ง ได้ว่ามีสาเหตุมาจาก

๑. ปัจจัยทางจิตวิทยาและพฤติกรรมของแต่ละบุคคลที่ขัดแย้งกัน อันได้แก่ การที่บุคคลในองค์การแต่ละคนมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน มีการรับรู้และความเข้าใจใน ปัญหาที่แตกต่างกัน มีค่านิยมที่ยึดถือเป็นของตัวเองและแตกต่างจากบุคคลอื่นๆ การมีอคติ และความไม่เชื่อถือกันเป็นส่วนตัว การมีเป้าหมาย อุดมการณ์ในชีวิต ในการทำงานร่วมกับองค์การที่แตกต่างกัน รวมไปถึงจนถึงบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล และความพึงพอใจของบุคคลต่อฐานะของตนในองค์การ
๒. ผลประโยชน์ขัดกัน ผลประโยชน์นับว่าเป็นเรื่องสำคัญมากโดยเฉพาะในทางการเมือง บุคคลแต่ละคนย่อมจะมีผลประโยชน์ที่ตัวเองต้องการได้รับ แต่บางทีผลประโยชน์ที่องค์การนั้นก็จะต้องไปขัดหรือกระทบต่อความต้องการของคนอื่นๆ ด้วย
๓. การมีทรัพยากรที่จำกัด การมีทรัพยากรที่จำกัดทำให้ไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการของทุกคนได้ ดังนั้นจึงมีการแข่งขันกันเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดนั้น เมื่อฝ่ายใดได้ไปก็ย่อมจะทำให้อีกฝ่ายไม่พอใจจึงเกิดความขัดแย้งขึ้นมาได้
๔. อุปสรรคจากการติดต่อสื่อสาร การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลในบางครั้ง ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดกันในด้านข้อมูล ข้อเท็จจริง ทำให้บุคคลต่างๆ เกิดความไม่เข้าใจกันซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมาได้
๕. ปัจจัยจากโครงสร้างขององค์การ โครงสร้างขององค์การก็มีส่วนที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลในองค์การได้ ถ้าหากว่าองค์การหรือกลุ่มบุคคลใดมีการจัดโครงสร้างที่ไม่ดี ซากประสิทธิภาพในการทำงานและก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างตำแหน่งต่างๆ ในองค์การ

๔ สรุป

ในการวิจัยนี้จะได้นำเอาแนวความคิดและทฤษฎีต่างๆ เหล่านี้มาใช้เป็นกรอบในการศึกษาและอธิบายถึงปัญหาความแตกแยกภายในพรรคการเมืองไทย ซึ่งจากขอบข่ายของทฤษฎีและแนวความคิดที่กล่าวมาในบทนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าจากการที่พรรคการเมืองนั้นเป็นที่รวมของบุคคลต่างๆ ที่มีความคิดเห็นในแนวทางกว้างๆ ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและ

สังคมคล้ายๆกันขึ้นเป็นกลุ่มหรือองค์กรทางการเมืองเท่านั้น พรรคการเมืองจึงไม่ต่างไปจากกลุ่มหรือองค์กรอื่นๆในสังคมที่ย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงและการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของพรรคการเมืองก็คือความแตกแยกภายในพรรค ซึ่งจากแนวความคิดและทฤษฎีต่างๆชี้ให้เห็นว่าความแตกแยกของพรรคการเมืองหรือกลุ่มหรือองค์กรอื่นๆนั้นมักจะเนื่องมาจากการมีปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงระหว่างบุคคลหรือกลุ่มย่อยๆที่อยู่ภายในพรรคการเมือง กลุ่มหรือองค์กรต่างๆนั่นเอง ความขัดแย้งและการมีกลุ่มย่อยๆอยู่ในพรรคการเมืองจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความแตกแยกภายในพรรคการเมือง

ศูนย์วิทยพัธพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย